מכון התורה והארץ

כפר דרום ת"ו - שבי דרום

קדושת שביעית במטבח

פסוקי התורה

- והיתה שבת הארץ לכם לאוכלה (ויקרא כה, ו).
- ואכלו אביוני עמך (שמות כג יא).
- קדש תהיה לכם מן השדה תאכלו את תבואתה (ויקרא כה, יב).

האם יש מצווה לאכול פירות שביעית?

- מצוה שלישית שאמרה תורה בפירות שביעית, והיתה שבת הארץ לכם לאכלה ודרשו לאכלה ולא לסחורה. וזה דבר תורה הוא... ונכפלה זאת המצוה... באמרו יתברך ואכלו אביוני עמך. (רמב"ן)
- ספר זהר הרקיע - אכילת פירות שביעית. (רשב"ץ- רבי שלמה צמח בן דוראן, מצווה סז).
- אסור לשבת בתענית רשות מי שיש לו פירות שביעית כל זמן שלא אכלו. (הרב קוק)
- לכאורה אין חיוב לעולם לאכול פירות שביעית, שאינן כשלמים שיהא מצוה באכילתן. (חזו"א)

"והיתה שבת הארץ לכם לאוכלה" – דרשות חכמים

- לכם – ולא לאחרים.
- לכם דומיא דלאכלה - מי **שהנאתו וביעורו שוה.**
- לאכלה - ולא לסחורה.
- לאכלה - לאכול דבר שדרכו לאכול.
- לאכלה - ולא למלוגמה. לאכלה ולא לזלף. לאכלה ולא לעשות מהן אפוקטויזון.
- לאכלה - ולא למשרה ולא לכבוסה.
- לאכלה - לא להביא ממנה מנחות ולא להביא ממנה נסכים.
- לאכלה - ולא להפסד.

על מה חלה קדושת שביעית?

שלב גידול הצמח בשביעית

תבואה וזיתים – שליש

פירות – חנטה

ירקות ועלי תבלין – לקיטה

יבולי השמיטה קדושים כאשר הם:

גדלו בשמיטה

בארץ ישראל

בקרקע של יהודי

האפשרויות בשוק

- יבול שישית
- אוצר בית דין
- מצע מנותק
- יבול ערבה
- היתר מכירה
- יבול חו"ל
- יבול נכרי

היכן אנו פוגשים בפירות שביעית?

- בגינות פרטיות.
- בתוצרת המשווקת באמצעות אוצר בית דין.
- במרחב הפתוח, פירות הפקר.

אלו פירות קדושים – והשימוש המותר בהם

- "לכם לאכלה" לכם דומיא דלאכלה - מי **שהנאתו וביעורו שוה**. (סוכה מ, א)
- שהנאתו וביעורו שוה - כלומר, שהנאתו וביעורו שמתבער מן העולם באין כאחד, כגון סיכה ושתיה והדלקת הנר, **ומהך דרשה נמי ילפינן שאין שביעית נוהג אלא בפרי העומד להנאות הללו**. והיתה שבת הארץ נוהגת במה שלכם לאכלה, שהנאתו דומה לאכילה. (רש"י שם)

מיועד לשימוש

- כלל גדול אמרו בשביעית כל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעים יש לו שביעית... (שביעית ז, א)
- מין שרוב האנשים לא נוהגים להשתמש בו – אין בו קדושת שביעית. לדוגמה: צמחים שנאכלים רק על ידי טבעונים.

ארבעת המינים

- **אתרוג –** קדוש משום שעושים ממנו ריבות וריח.
- **לולב וערבה –** אינם קדושים משום שאין מהם הנאה מחייבת.
- **הדסים –** לדעת הגרש"ז והגר"ש ישראלי הדסי מצוה אין בהם קדושה כיון שאינם מיועדים לריח.

לדעת הגר"מ אליהו – מכיון שבשאר השנה משתמשים בהם לריח יש בהם קדושה.

פרחים

✓ **פרחים ריחניים**

- ירושלמי – בשמים מהו שיהא עליהן קדושת שביעית? נישמעינה מן הדא הפרח לבן והאורז אין עליהן קדושת שביעית (אין ריחן נודף ולא חשיבי - רש"ס)

ולכן פסקו רבים שבמינים המיועדים לריח יש קדושת שביעית (חזו"א, ספר השמיטה, הגר"מ אליהו ועוד)

- שו"ת ציץ אליעזר - יש מקום לומר דמכיון דבבבלי לא הוזכרה בעיא זאת של הירושלמי, וכן ברמב"ם לא הוזכר לחוש לה, ש"מ דלא חיישינן לה וס"ל בפשיטות דלא נהגי בה קדושת שביעית מה"ט דלא הוי שוה לכל נפש ואינו סוג מאכל מעיקרו. והכי מצאתי בספר שו"ת ציץ הקדש שמביא הוראה בשם הגאון הגרי"ל דיסקין זצ"ל שהורה לסוחרי האתרוגים בשביעית, דבצירוף האתרוגים ישלחו גם בדי הדס ויבליעו דמי אתרוג בהדס עיין שם. הרי דהיה פשוט ליה להגאון ז"ל דבבדי הדס אין קדושת שביעית נוהגת אף על פי שעומדים להריח.

✓ **פרחי נוי**

לדעת הרב מרדכי אליהו יש קדושת שביעית. לדעת רוב הפוסקים אין בהם קדושה מפני שאין ההנאה מהם נחשבת הנאה.

קליפות וגרעינים

- מעיקר הדין – קליפות שראויות למאכל אדם, או גרעינים לחים שיש בהם מטעם הפרי – יש בהם קדושת שביעית.
- קליפות תפוזים – הרב קוק החמיר כיון שיש עושים מהם קליפות מסוכרות, החזון איש היקל.
- אם אנשים רגילים לזורקם – יש המתירים לזורקם כדלהלן.

טעם כעיקר

- בכל המאכלים שבושלו עם ירק שקדוש בקדושת שביעית יש קדושה.
- לדעת הגרש"ז אין קדושה במים שבושלו בהם תפו"א כיון שלא רגילים לאוכלם.
- מאותה סיבה כתב הגרי"ש אלישיב שאין קדושה בבליעת הכלים.

לאוכלה - ולא להפסד השימושים המותרים

השלב שממנו אסור להפסיד

- רבי אילעאי קץ כפנייתא דשביעית. היכי עביד הכי? לאכלה אמר רחמנא, ולא להפסד!... אלא רבי אילעאי בדניסחני קץ. (פסחים נב ע"ב- נג ע"א)

רש"י:

- **קץ כפנייתא דשביעית -** דקל טעון כפניות, והן תמרים קטנים שלא בישלו, וקצץ הדקל לעצים, והפסיד כפניות.
- **בדניסחני קץ -** תמרים של דקל זכר, ואינן מתבשלין בו עולמית, וגודרין אותן בניסן והן מתבשלות מאליהן בכלי כפות תמרים, ולעולם הן קטנות, הלכך, ר' אילעאי לא אפסיד מידי.

הפסד אקטיבי או פאסיבי

- לדעת הגרי"ש אלישיב אדם מחויב לפעול כדי שפירות שביעית לא יפסדו, למשל: להשתדל לאכול פירות בבית שאין מי שיאכל, ולא להניחם להרקב, אך אין צורך לטרוח לשם כך.
- לדעת החזון איש אין כל חובה לפעול למען פירות שביעית, ורק אין להפסידם בידים.

הנאתו וביעורו שווים

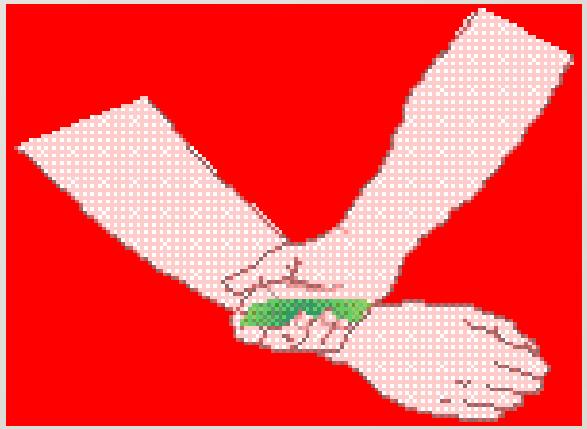

אין הנאתו וביעורו שווים

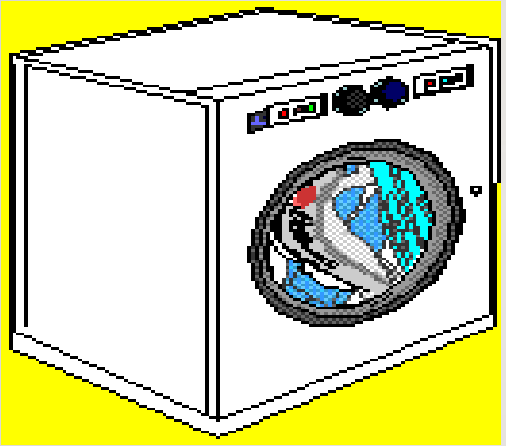

דוגמאות לשימוש מפסיד

לאכלה - לאכול דבר שדרכו לאכול

אסור לעשות שימוש שאינו מקובל

משנה שביעית ח, ב - שביעית ניתנה לאכילה ולשתיה ולסיכה לאכול דבר שדרכו לאכול ולסוך דבר שדרכו לסוך.

מותר לעשות רק שימוש שרוב העולם נוהג לעשות.

דוגמאות בעייתיות:

- לסחוט חצילים ותאנים
- לבשל מלפפונים ואבטיח

קילוף וסחיטה

- מותר לקלף ולסחוט כל דבר שזו דרכו, על אף שהשאריות אינן נאכלות.
- מותר גם קילוף מ"טעמים הלכתיים".

עיבוד שאינו פוגע בפרי ובאכילה מותר

- קישוט
- הקפאה
- ריסוק שהפרי עדיין ניכר

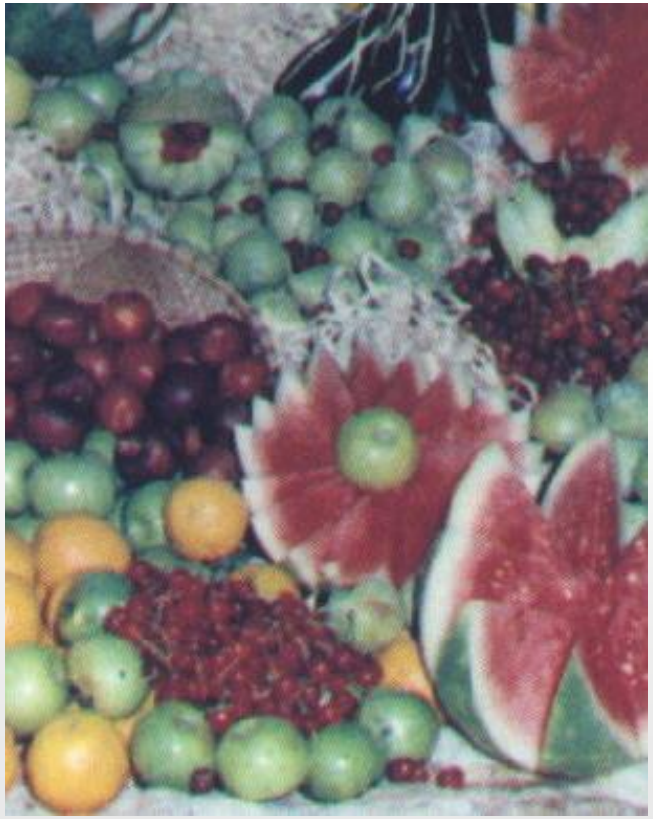

עיבוד שמציל מהפסד

לדעת הגר"מ אליהו אם יש חשש שהפירות ילכו להפסד, מותר להצילם על ידי שימוש שאינו מקובל, כגון: הכנת גלידה, שייק, לדר וכדומה.

שימוש שיש בו הפסד

שימוש רגיל בפירות שביעית מותר גם אם יש בכך הפסד של חלק מהפרי.

- סחיטת תפוזים וענבים
- קילוף תפוחים, מלפפון וגזר.
- אכילה של חצי תפוח.
- הכנת מאכלים שהפרי מצטמק בהם: ריבות וכדו'

להגיש לתינוק

מותר לתת לתינוק ולילדים קטנים פירות שביעית למרות שיש חשש שהם לא יסיימו או לא יתייחסו אליהם כראוי, מפני שכך דרך אכילתם

שימושי מצוה מפסידים

- **הרב קוק –** אסור
- **הגר"מ אליהו –** בהבדלה מותר כיון שנהנה מהשפע, בארבע כוסות אסור.

שאריות ופסולת

"כיצד לאכול דבר שדרכו לאכול:
אין מחייבים אותו לאכול **לא פת שעפשה** ולא **קניבת ירק** ולא **תבשיל שנתקלקל צורתו**".

- יש אומרים – כיון שכל הראוי למאכל בהמה יש בו קדושת שביעית, עד שלא נפסל יש לנהוג בו קדושה.
- רמב"ם – "כיון שנפסל מאוכל אדם פקעה ממנו קדושה"
- הרב מרדכי אליהו, והגר"ש ישראלי – כל מה שאנשים אינם רגילים לאכול אין בו קדושה, ולכן גם מה שנשאר צריך להשאיר רק עד שיש בו טעם לוואי.
- הגרי"ש אלישיב – כל מה שגם אנשים שחסים על ממונם אינם אוכלים אין בו קדושה.

השלכות הלכתיות

- שאריות בצלחת
- קליפות וגרעינים שנשארו
- מנה שלימה שנשארה
- עלי תה לאחר שימוש (ונותר בהם טעם)

השלכה לפח

שו"ת משפט כהן פה - ובענין השלכת הקליפין, אם הם ראויים לנקותם ולאוכלם ולא נמאסו כ"כ, י"ל שאין בו משום הפסד, אלא די"ל שאם הוא בענין שמי שכבר ראה אותם מאוסין לא יאכלם מחמת מיאוס כבר נקרא הפסד.

שו"ת מאמר מרדכי (אליהו) -

יש מייחדים "פח שמיטה" בכדי לזרוק שם את שיירי מאכלי שביעית הראויים לאכילה, אולם
אוצר החכמה
למעשה כיום אין צורך בכך ובפרט שבמקומות רבים הזבל מובא לקבורה בעפר (כגון בירושלים)[מב],
ובפרט שהדבר מרבה ביתושים וריח רע. ובכדי שלא להביאם לבזיון מקדושת שביעית -
יעטוף אותם בשקית ויחורר קצת בשקית ויעטוף שוב בשקית נוספת ואז יכול לזרקם לפח
כרגיל כאמור לעיל[מג].

פח שביעית

- אין להניח יחד פירות בדרגות ריקבון שונות.
- יש להמתין עד לתחילת רקבון ואז ניתן להשליכם לפח הרגיל.

קומפוסטר
מפירות שביעית

- אסור לגרום לפירות השביעית להרקב מהר יותר, ולכן אין להכניס פירות למקום שבו כבר יש פירות בתהליך ריקבון.
- ניתן להוסיף פירות לקומפוסט שבו כבר פירות בתהליך ריקבון על ידי הנחת משטח נייר או עלים שיחצצו בין שכבות הפירות.

לכם - ולא לאחרים
למי מותר לתת פירות שביעית?

לבעלי חיים

- אין לתת לבעלי חיים דברי מאכל שראויים למאכל אדם שיש בהם קדושת שביעית.
- דברי מאכל שנפסלו ממאכל אדם - מותר לתת לבעלי חיים.
- מותר לתת לבעלי חיים קליפות ושאריות של פירות שיש בהם קדושת שביעית, שאינם מיועדים כבר למאכל אדם.

נתינת פירות שביעית לגוים

- רמב"ם – "ואין מאכילין אותן לא לעכו"ם... ומאכילין את האכסניא פירות שביעית".
- שבת הארץ – ואכסניא שמותר להאכיל מפירות שביעית היינו אורחים, אפילו הם נכרים, ולאו דווקא חיילות של מלך אלא כל שהם אורחים אצלו מותר להאכילם פירות שביעית.
- יש מתירים להאכיל גם לגוי שמתגורר באופן קבוע בבית יהודי אם האוכל הוא חלק מתנאי העבודה.
- גוי שנוטל פירות מעצמו אין חובה למונעו.

לא מוציאים פירות לחו"ל

- משום שעליהם להתבער בארץ
- יש אומרים – להתבער פירושו להאכל
- יש אומרים – להתבער בזמן הביעור.
- בשעת הדחק יש שהתירו להוציאם זמן רב לפני הביעור

ולא לסחורה

לא למכור במידה, משקל ומנין

לא למכור בשוק ובחנות קבועה

לא למכור כמות גדולה

אין לתת פירות שביעית כשכר עבודה

יש אומרים שלא לתת משלוח מנות רק מפירות שביעית